

Таким чином, перспективним для використання в аграрному менеджменті, на наш погляд, є програмний продукт “Project Expert”, який є найбільш придатним для проведення бізнес-планування. Звичайно, складати бізнес-плани можна також з використанням електронного процесора EXCEL, системи WORD, з іншими наведеними вище системами, але ефективність робіт буде значно нижчою.

УДК 334.734:631.115.8

НАУКОВІ ОСНОВИ ЕФЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ ФЕРМЕРСЬКИХ ГОСПОДАРСТВ

*М.В.Дубініна, кандидат економічних наук, доцент
Миколаївський державний аграрний університет*

У статті проведено наукове обґрунтування і пошук напрямів ефективного розвитку фермерських господарств, які були б пристосовані до сучасних соціально-економічних умов.

В статье проведено научное обоснование и поиск направлений эффективного развития фермерских хозяйств, какие были бы приспособлены к современным социально-экономическим условиям.

Вступ. Успішний розвиток сільського господарства залежить від науково обґрунтованої аграрної політики, форм і методів соціально-економічних перетворень, спеціалізації і кооперації виробництва, ставлення держави до розв'язання продовольчої проблеми. В удосконаленні виробництва, вирішенні продовольчої проблеми велике значення мають засновані на приватній власності форми господарювання. Здійснення соціально-економічних перетворень у аграрному секторі економіки потребує пошуку ефективної форми організації праці на селі. Такими насамперед є фермерські господарства.

Спільною ознакою для усіх приватних формувань є наявність на рівні первинної ланки власника, який сам особисто здійснює функції менеджера, а часто і працівника, безпосередньо зацікавлений у високих результатах господарської діяльності. Фермер поєд-

нує в одній особі власника, господаря і працівника, сам реалізує сумлінне ставлення до праці, стимулює ефективне використання живої та уречевленої праці. Розвиток фермерських господарств здійснюється під дією комплексу всіляких природних, економічних, політичних і соціальних факторів, одні з яких значно впливають на ефективність функціонування господарства, інші — менше. Краща адаптаційна здатність фермерського господарства до умов господарювання, що змінюються, заснована на саморегулюванні своїх потреб і обсягів виробництва.

Мета дослідження полягає у науковому обґрунтуванні і пошуку напрямів ефективного розвитку фермерських господарств, які були б пристосовані до сучасних соціально-економічних умов.

Результати досліджень. Фермерські господарства, як один із видів приватних підприємств, є окремою ланкою у суспільному виробництві. Вони, з одного боку, є самостійними у виробничій і комерційній діяльності, оскільки вибирають місце і вид господарської діяльності, ринки збуту, вирішують усі питання організації виробництва. З іншого боку, працюють на інших, виробляють для них споживні вартості тобто товари. Відповідно їх виробнича діяльність детермінована ринком. Саме тому фермерські господарства є водночас і приватними, і суспільними. Їх приватну природу визначає та обставина, що їх організація, функціонування та розвиток ініціюється і здійснюється добровільно власниками. Вони здійснюють управління виробничою і комерційною діяльністю. Разом з тим ці господарства є суспільними, оскільки функціонують також в інтересах суспільства і вирішують питання: що, як, скільки і для кого виробляти. Саме ринок формує відповідальність. Як зовнішній важіль в умовах конкуренції, вона ефективно впливає на їх господарську діяльність. Економічна відповідальність за результати господарської діяльності, на наш погляд, за своїм впливом на ефективність виробництва, не поступається економічній зацікавленості. Саме вона змушує кожного фермера удосконалювати виробництво, підвищувати якість продукції не тільки в русі максимізації прибутку, але щоб закріпитися і по можливості розширити свою “нішу” на ринку.

Ефективність фермерських господарств у загальній формі визначається як порівняння результатів і витрат. Низькі витрати виробництва, висока якість продукції, як відомо, найважливіші чинники в конкурентній боротьбі.

В умовах функціонування фермерського господарства, що існує за рахунок власних ресурсів, кінцевий результат виробництва цілком визначається рівнем використання виробничого потенціалу. Показником ефективності господарства є його прибутковість. Об'єктивність цього показника визначається не тільки тим, що прибуток — природна мета фермера, але і тим, що без нього є неможливим нормальний розвиток його господарства. За рахунок прибутку фермерське господарство цілком задовольняє споживчі потреби родини, веде розширене виробництво.

Переваги фермерського господарства над іншими формами господарювання у тому, що в цих господарствах основним мотивом трудової активності працівника є його особистий інтерес, усувається відчуження працівника від засобів виробництва і результатів праці, найбільш повно використовується специфіка сільського способу життя, а це свідчить про те, що фермери повністю залежать від результатів своєї діяльності, що в свою чергу ставить перед фермерами завдання ефективніше використовувати наявні ресурси.

В умовах ринкової економіки фермерство вважається формою господарювання, яка найбільше відповідає умовам та законам ринку. Ця форма вільного підприємництва будується в умовах конкуренції і саморегуляції. Але намагання суб'єктів господарювання не були б такими успішними, якби не поєднувалися закони ринку з державною аграрною політикою, єдність яких визначає умови господарювання на землі.

Рушійні сили товарного виробництва спонукають фермера до безперервних якісних змін, використання досягнень науково-технічного прогресу. В ринковому середовищі функціонування фермерських господарств опосередковується через мінові відносини, регулятором яких виступає закон вартості. Щоб залишитися товаровиробником, фермер повинен виробляти, впроваджувати, активі-

зувати свою діяльність, ризикувати.

Аналогічно закону вартості та в поєднанні з ним з певною специфікою проявляються закони: попиту і пропозиції, відповідності виробничих відносин рівню й характеру розвитку продуктивних сил, зростаючих потреб, економії часу тощо. Так, з підвищенням попиту на окремі види продукції зростають ціни на них, а отже, і прибуток фермера. Але ринкові закони можуть і негативно впливати на фермерів. Це невідповідність цін на купівлю ресурсів і продажу власної продукції, спрямування ресурсів інших товаровиробників на виробництво такої ж продукції, зростання витрат, пов'язаних з купівлею засобів виробництва, ресурсів, послуг. Закони ринку вимагають кооперування фермерів для підвищення їх конкурентоспроможності, виходу на ринки сільськогосподарської продукції. Засобів виробництва.

Разом з тим фермерським господарством, як частині цілісної системи аграрного виробництва, властиві специфічні закономірності — це тенденція до інтернаціоналізації господарювання, що виражається їх часткою в загальному обсязі виробництва продукції аграрного сектора та в цілому України, участю в господарських зв'язках з іншими інтеграційними структурами. Важливою закономірністю є нерівномірність розвитку фермерських господарств як окремої частини аграрного виробництва та загострення суперництва з іншими господарюючими суб'єктами, які характеризуються високим рівнем продуктивних сил, інтенсивним типом господарювання. Особливістю її є різні уклади, а також перехідні форми їх економічних відносин. Закономірністю також є безперервна конкурентна боротьба за ринки збуту продукції.

У порівняно невеликих фермерських господарствах пріоритетним чинником їх продуктивності, ефективності і життєстійкості завжди є чинник високої мотивації їх власників до ефективного ведення господарства.

Ефективне і продуктивне використання сучасної техніки і технології потребує певних розмірів господарств за ознакою площі сільськогосподарських угідь. Мова йде про раціональні або оптимальні їх розміри. Вони в свою чергу залежать від

конкретних природнокліматичних умов господарювання, структури виробництва, рівня спеціалізації господарств, рівня їх кооперування та інтеграції.

Висновок. З викладеного можна зробити висновок, що в сучасних умовах вирішальне значення щодо забезпечення продовольчої безпеки кожної країни має не наявність приватних фермерських господарств взагалі, а великих агроформувань підприємницького типу. Переваги великих господарств обумовлюють не тільки кооперацію фермерів між собою та їх інтеграцію з іншими сільськогосподарськими підприємствами, але і об'єднання їх, створення на цій основі так званих приватно-спільних агроформувань сімейного і несімейного типу. У кооперації з сільськогосподарськими підприємствами фермерські господарства можуть забезпечити себе сервісним і консультативним обслуговуванням. Такої кооперації досягають через систему договорів, формування об'єднань, асоціацій. Через кооперацію з великими сільськогосподарськими підприємствами фермерські господарства можуть забезпечуватися кормами, насінням, худобою, ветеринарним обслуговуванням і виконанням сільськогосподарських робіт. На особливу увагу заслуговує фінансове забезпечення фермерських господарств. Ці господарства орієнтуються переважно на власні кошти. Тому важливим є створення кредитно-фінансових структур на неформальній основі. Кошти дрібних підприємців можуть акумулюватися у вигляді пайових внесків до кредитних кооперативів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Агропромисловий комплекс України: стан, тенденції та перспективи розвитку. Інформаційно-аналітичний збірник (випуск 5) / За ред. П.Т. Каблука та ін. - К.: ІАЕ УААН, 2002. - 647 с.
2. Трегобчук В.М. Відтворення та ефективне використання ресурсного потенціалу АПК (теоретичні і практичні аспекти) / Інститут економіки НАН України. - К., 2003. - 260 с.
3. Ткаченко В.Г., Наумов Ю.Ф. Ефективність господарювання в пореформенний період у сільському господарстві Луганської області // Економіка АПК. - 2003. - № 7. - С. 3-7.
4. Плєсняєва С.М. Ефективність формування фермерських господарств // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. - 203. - № 4. - С. 161-165.